

a fogadások és egyéb ünnepélyes alkalmak a négy munkanap estéin, majd az augusztus 27—28-án lezajlott, emlékezetes kirándulások Jyväskylä, Tampere, Turku és Porvoo városába.

Meggyőződésünk, hogy kongresszusunk jelentős lépéssel vitte előre tudományszakjaink ügyét. Hálával és jóleső érzéssel emlékezünk finn barátaink feledhetetlen vendégszeretetére, s munkás hétköznapijaink során a helsinki élményeket, tanulságokat kamatoztatva készülünk az uralisztika következő nagy találkozására, amely a tervek szerint öt esztendő múlva a Szovjetunióban rendezendő meg.

VÁSZOLYI ERIK

Általános és alkalmazott nyelvészeti szeminárium Besançonban

A Nemzetközi Alkalmazott Nyelvészeti Szövetség (Association internationale de linguistique appliquée: A. I. L. A.) és annak francia tagozata rendezésében 1965. július 12-e és augusztus 6-a között Besançonban tartották meg az első nemzetközi általános és alkalmazott nyelvészeti szemináriumot, melyre vendégként három magyar résztvevőt is meghívtak. A Szövetség 1964 novemberében Nancyban alakult; ott határozták el, hogy egy-egy nemzet tagozata két, egymást követő éven át rendez egy-egy nyári szemináriumot. Az 1966-ban tartott, második franciaországi szeminárium után valószínűleg Anglia fogja magára vállalni a szervezés gondját.

A szeminárium célját elárulja elnevezése: egy hónapon át előadás-sorozatok és egyes előadások, szemináriumok és gyakorlati foglalkozások keretében aktívan foglalkozni az általános és alkalmazott nyelvtudomány időszerű kérdéseivel. Ez évben az előadás-sorozatot tartók között ott szerepelt Th. A. Sebeok (két sorozata: Fonológia; Taxonómia, vagyis a nyelvek különféle szempontú osztályozásának ismertetése — különös tekintettel a tipológiai osztályozásokra), Malmberg professzor a lúndi egyetemről (Általános fonetika; Idegen nyelvi kiejtés tanítása); Culioli, a Sorbonne tanára (és egyben a francia tagozat elnöke: Az alkalmazott nyelvészet elméleti kérdései; Alkalmazott nyelvészet a nyelvoktatásban); Capelle, a külföldi francia-oktatás-intézet igazgatója, a tagozat titkára (Alkalmazott nyelvészet a franciának mint idegen nyelvnek a tanításában); R. Moreau, az IBM cég tudományos kutatóintézetének vezető munkatársa (Gépi nyelvek, programozás). A sorozatokat élénkítették az egyes külön előadások: a résztvevők így hallhatták Martinet, Quemada, Moreau, Fónagy és mások egy-egy, közérdeklődésre igényt tartó beszámolóját.

Ami a hallgatóságot illeti: több mint 130 ember gyűlt össze a világnak valóban minden tájáról (Dél-Amerikát és Ausztráliát is beleértve): nyelvoktatók, fordítók, kutatóintézeti dolgozók, „gépi” nyelvészeti szakemberek. A számos előadássorozat és gyakorlat jó része természetesen ütközött. A szervezőbizottság fel is kérte a résztvevőket, hogy háromnál több sorozatot ne látogassanak. Ha ehhez hozzávesszük, hogy egy kicsi, de jól megválogatott könyvtár állt állandóan az érdeklődők rendelkezésére, valamint, hogy ugyancsak dolgozni lehetett egy, a besançoni egyetemen most felállított IBM 1620—1622-es gépkomplexuson, valamennyire képet kapunk a szervezők előrelátó gondoskodásáról a programot illetően.

Ragadjunk ki csak néhány pontot e gazdag műsorból. — Sebeok professzor fonológiai előadásai a korszerű, Jakobson-féle felfogással ismertették meg a hallgatóságot, a fonémák akusztikai szempontból történő osztályozása alapján. Sorozatát terv szerint néhány nappal előbb fejezte be, hogy módot adjon a hallottak rendszeres gyakorlati alkalmazására. Ennek keretében például egy kambodzsai résztvevő megkísérelte felvázolni az ó-khmer fonéma-rendszert: az előadó és a résztvevők kollektív munkával igyekeztek a felvázolt rendszert egyszerűbbé, ellentmondás nélkülivé tenni. Hasonló módszerrel bemutatták a mai norvég és a mai román fonéma-rendszert is az egyes résztvevők.

Sokak számára igen nagy élményt nyújtottak Moreau és Peuchot előadásai, valamint a hozzájuk fűződő gyakorlati munka az említett elektronikus gépeken. A gépekkel hoztak kész programokat is (szerzőjük Mlle Stéphant volt, aki segítette a kezdő programozóknak a tanfolyam során is). Így egy program szótagokra bontotta a közönséges francia helyesírással írt szövegeket, eredményül megszámlolva azt is, hogy összesen hány szó és hány szótag volt. (A program igen jó megközelítéssel dolgozott: nem csupán az *em-ploie*-féle mássalhangzó-csoporton belül végezte el helyesen a szétválasztást, hanem a *ren-daient*-féle látszólagos magánhangzó-csoportot is egynek vette; enélkül — a mai francia helyesírást figyelembe véve — nem is lehetne természetesen reális eredményeket elérni.) Egy másik program néhány előzetesen bevitt szóból generált nyelvtanilag helyes mondatokat, természetesen figyelmen kívül hagyva az értelmet. Íme, néhány — olykor egyszerűen értelmetlen, olykor költői, olykor egész közönséges — mondata a gépnek: *Le ciel bleu frappe le bateau, Le soleil joue à l'océan, Le soleil brille sur le bateau* stb. A résztvevők készítette programok közül egyet sikerült a géppel is megvalósíttatni (a programot házi feladat formájában, más-más stílusban, mindenki elkészítette; programozásra végül is a Konigová [Prága] által szerkesztett terv javított változata került). E program célja az volt, hogy a gép megszámlálja, hány 1, 2, 3 stb. betűs szót talált egy beadott szövegben, és közölje táblázat formájában, így: „NOMBRE DE MOTS DE 1 LETTRE

2

3

stb.”

Beadtunk egy-egy rövid francia, angol, magyar és orosz szöveget, és az eredményt külön-külön táblázatok formájában valóban meg is kaptuk. (A szövegek olyan rövidek voltak — 400—400 betűsek —, hogy az eredmények helyességét még szemmel is könnyű volt ellenőrizni.) E kísérleten felbuzdulva, immár terjedelmesebb szövegeket kívántunk beadni a gépbe. Ennek során természetesen bizonyos módosításokat kellett végrehajtanunk a Konigová-féle programon. Így a „dimenzió”-t 400-ról 9999-re kívántuk felemelni — vagyis ennyi betű átnézést előírányozni. A gép ekkor a hozzákapcsolt írógépen keresztül közölte velünk, hogy az a mennyiség meghaladja pillanatnyi memória-kapacitását, sőt még 4000-rel sem volt hajlandó dolgozni. Végül a 2000-et elfogadta, úgyszintén a várható szóhosszot is. Ezt mi eredetileg — a ragos magyar alakokra való tekintettel — 25 n-ben állapítottuk meg, az orosz tudományos szövegek miatt azonban 30-ra kellett emelni. A módosítások következtében valahol a program elromlott (önellentmondó volt, vagy nem adott egyértelmű utasítást minden előforduló esetre), így a gép — néhány kártya feldolgozása után — szemmel láthatóan zavarba jött és egy ellenőrizhetetlen helyen és okból bizonyos circulus vitiosus-ban kezdett gondolkodni

(ez a „circulus” a szó szoros értelmében látható volt egy ellenőrző-lámpacsoport periodikus felvillanásaiból), és nem adott ki semmiféle eredményt. Az idő rövidsége miatt a program hibájára már nem tudunk rájönni (pedig egy ilyen feltárt hiba talán még tanulságosabb lett volna, mint a működő program).

A gépről szólva nem lehet említetlenül hagyni M. Peuchot matematikai-logikai előadásait. Orosz és magyar mestereket hallva az embernek az az érzése támadhatott, hogy ezt a stúdiumot lényegében csak egy módon lehet előadni. M. Peuchot, a Bourbaki-iskola jeles tanítványa, élő példáját adta annak, hogy ez az elképzelés mennyire nem igaz. Könnyedsége, eleganciája valószínűleg nem csupán, illetőleg elsősorban nem személyi adottságaiból, hanem mestereinek egész matematika-nézetéből adódik.

A szorosan vett programon kívüli események közül számunkra természetesen az volt a legemlékezetesebb, hogy Quemada, e fiatal, lelkes tudós előadásban is meg üzemlátogatás során is megismertette velünk egész telepét, ahol lyukkártya-rendszerű gépeken szótárakat, szövegeket dolgoznak fel igen nagy mennyiségben és kiváló minőségben. Quemada nagyüzemére már többen felhívták itthon a figyelmünket. Valóban bámulatos a Quemada-csoport sokoldalúsága, Quemada hallatlan energiája. Több tucat francia szerző szómutatója, Baude laire, Corneille, Racine, Apollinaire egy-egy művének konkordancia-szótára, a Littré és Larousse alapján készített francia szóvégmutató szótár után számos hasonló kiadványuk van készülében, kiadnak három folyóiratot, vizsgálják a mai spanyol és francia nyelvet, — és mindezt alig hét-nyolc év leforgása alatt, kezdeti megismeréssel küszködve, egy 110 ezer lakosú kisvárosban tették! Ehhez valóban csak Quemada spanyol (vagy inkább katalán?) temperamentuma ad kulcsot.

A szeminárium és Quemada több hazai gondot is felvet. Vajon nem kellene-e hazánk nyelvtudományát is képviseltetni az említett nemzetközi szervezetben? Vajon nem kellene-e nekünk is ilyen jól — tágasan és mégsem szétfolyón — értelmeznünk az általános és alkalmazott nyelvészetet, ahol az alkalmazások között nemcsak a gépi fordítás kap helyet, ahol a nyelvoktatás mellett nem utolsósorban maga az elméleti nyelvtudomány is élvezője a modern gépi technikának, ahol az „alkalmazás” vissza-alkalmazást is jelent, nem kis hasznára a nyelvtudománynak?

PAPP FERENC

Linguistic Institute of the Linguistic Society of America*

(Ann Arbor, Michigan, 1965. június 24. — augusztus 18.)

A múlt évben a „Wenner-Gren Foundation” jóvoltából hosszabb tanulmányutat tehettem az Amerikai Egyesült Államokban. Céлом egyebek között az volt, hogy tájékozódjam az amerikai nyelvtudományi életben.

New Yorkba június elsején érkeztem. Az egyetemi tanév már véget

* A „Wenner-Gren Foundation”-nak ezúton is köszönetet mondok azért, hogy támogatásával lehetővé tette amerikai tanulmányutamat, s így azt is, hogy az Ann Arbor-i „Linguistic Institute”-on részt vehettem. — F.-K. F.